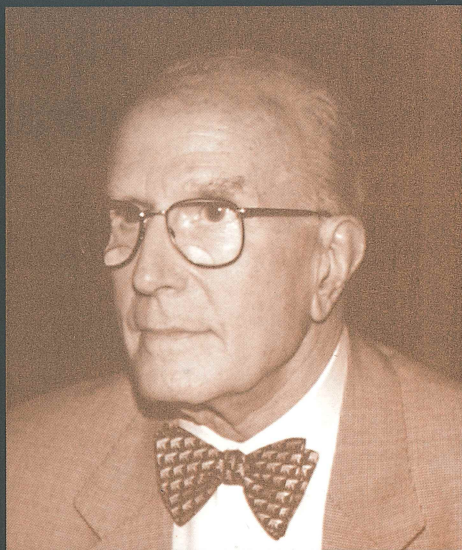

RETRAT

29

RETRAT

29

29A

JORDI
PUIG~LA CALLE
I CUSÍ

(1925-2002)

FRANCESC X. PUIG ROVIRA

RETRAT N. 29

JORDI PUIG LA CALLE I CUSÍ

(1925-2002)

Francesc X. Puig Rovira

PRESENTACIÓ

El dia que llegiu per primera vegada aquest opuscle dedicat a Jordi Puig La Calle i Cusí, la ciutat de Vilanova i la Geltrú li haurà concedit —dissortadament a títol pòstum— la designació de Fill Predilecte. I, certament, no hi ha dubte que el doctor Puig La Calle es mereix aquesta consideració: Fill Predilecte de la ciutat on va veure per primera vegada la vigorosa llum mediterrània que tant va estimar.

L'autor de l'opuscle núm. 29 de la col·lecció Retrats (edicions dedicades a servir la memòria dels fills i filles de la vila) ens obsequia amb un preciós i prou explícit extracte de la vida i la trajectòria professional del nostre conciudadà. Una vida on no hi van faltar els contratemps i les il·lusions, els malguanys i els èxits; al final de la qual, però, van pesar més aquests últims, les il·lusions i els èxits, que no pas els primers.

Puig Rovira, autor d'aquest Retrat, ens diu que ***“Una de les últimes vegades que va estar a Vilanova”*** (l'homenatjat), ***“va ser el dia 1 de desembre de 1999, per assistir a l'acte de la inauguració al Museu Balaguer de l'exposició del seu avantpassat —oncle besavi— el pintor Manuel Cusí. Va ser l'última vegada que el vaig saludar aquí”***. I del mateix opuscle encara volem mencionar el text on l'autor ens conta quina fou la frase de l'amic capellà que, en la cerimònia del soterrar, va tancar l'homilia: ***“Hem perdut un home que ha fet història.” Un judici sintètic de la seva trajectòria.”***

Posteriorment, alguns amics, impulsats pel senyor Antoni Amorós Olià, amic seu des de l'adolescència, promogué una campanya perquè li reconeguessin la condició de fill distingit de la ciutat. I, com que es van adherir a aquesta petició força entitats, i persones a títol individual, aquest Ajuntament va decidir honorar-lo, i honorar-se alhora, amb el reconeixement que avui se li fa.

SIXTE MORAL I REIXACH
Alcalde de Vilanova i la Geltrú

BIOGRAFIA

Jordi Puig La Calle és una d'aquelles persones nascudes a Vilanova, que se'n van anar en els últims anys de l'adolescència o a la primera joventut per la decisió dels pares de traslladar la residència, i que després van fer una carrera destacada fora de Vilanova en algun camp professional; Puig La Calle va triomfar com a cirurgià. Sempre es va mostrar satisfet de ser fill de Vilanova; hi va conservar amistats i, en l'exercici professional, també hi va col·laborar participant en sessions d'estudi i seminaris desenvolupats a Vilanova, o quan algun dels seus col·legues de professió li va demanar i confiar la intervenció d'un malalt que havia de passar per la sala d'operacions. Ha estat un dels fills de la ciutat que han tingut una projecció internacional, i ha donat a conèixer i ha honorat el nom de Vilanova en els nombrosos llocs per on ha viatjat en reunions científiques d'alt nivell.

Jordi Puig La Calle va néixer a Vilanova i la Geltrú el 6 de juny de 1925 al carrer de Santa Madrona, núm. 41, fill de Jordi Puig Cusí i de Carmen La Calle Sánchez.

En els últims anys de vida es modificà el cognom, unificant el del pare i el de la mare, tal com se'l coneixia habitualment, i adoptà com a segon cognom el de Cusí, que era el segon del seu pare. És precisament per aquest cognom d'on li ve l'ascendència vilanovina.

v Antecedents familiars w

El cognom Cusí apareix a Vilanova cap al 1838, quan Feliu Cusí Argemí, nascut a Sabadell, després d'haver obtingut el títol de farmacèutic, va obrir un establiment del ram a Vilanova, al carrer de Sant Antoni, 12. De la família Cusí, a Sabadell, se'n tenen dades de la meitat del segle XVII.

Vilanova era llavors una vila en creixement, que semblava travessar un període d'expansió i de prosperitat; aquesta anomenada va atreure bastants professionals joves amb l'esperança de tenir un camp obert. Feliu Cusí va ser un d'aquests, però no pas l'únic. Van venir persones de carrera (metges, veterinaris, etc.) i professionals d'oficis destacats (litògrafs, tipògrafs, ebenistes, pastissers, etc.), procedents de diverses localitats de Catalunya. Eren professions relativament noves; pel que fa a les carreres, entre els naturals de la vila hi havia poca tradició de seguir-les. Les famílies benestants sembla que més que en l'estudi pensaven en els negocis o en el gaudi dels diners acumulats. Durant la primera meitat del segle XIX, trobem al cens de població de Vilanova diversos noms de farmacèutics o apotecaris que hi exercien, alguns dels quals procedien de fora. Podem esmentar els de Benet Garrich Mariner (mort el 1836), Antoni Almirall Carbonell (mort durant

l'epidèmia del còlera el 1854), Carles Francesc Galceran Riba (aquest sí, natural de Vilanova), Josep Parellada, Isidor Sans Dalmau, Joan Sans Figueras, Josep Casellas Serra (de la Llacuna), i algun altre. No estic segur que tots exercissin al mateix temps, sinó que probablement uns foren els continuadors d'uns altres en els cinc o sis establiments d'apotecari que existien, que comptaven amb una clientela limitada, i, per diversos indicis, amb un cert prestigi social i amb uns guanys segurs però més aviat escassos, ja que "les medicines" havien de ser adquirides pels clients amb els seus diners, sense cap ajut com l'actual de la Seguretat Social. No he pogut comprovar si Cusí obrí l'establiment o l'hi traspassà un antic titular; en canvi, sí que està documentat el canvi de titular d'algun altre. Un cas ben conegut és el de la farmàcia Miret: el primer membre de la família Miret, que exercia a Sant Martí Sarroca des de la meitat del segle XVIII, adquirí el 1851 una farmàcia ja existent a Vilanova .

Feliu Cusí ben aviat es va casar a Vilanova amb Joaquina Ferret de Freixas (Vilanova, 1811), d'una família antiga i benestant de la vila. Del matrimoni en van néixer cinc fills: Frederic (1839), Dolors (1843), Adelaida, Joaquim i Ramon (1851). Després de quedar vidu, es va tornar a casar amb una germana de la primera esposa, Joana de la Creu, matrimoni del qual va néixer un sol fill, Manuel (1857).

Dels fills, Joaquim i Ramon van seguir estudis de dret a la Universitat de Barcelona i es van establir en aquesta ciutat fins a la mort; Manuel, des de jove va seguir els estudis a l'Escola de Belles Arts de Barcelona, i després va fer una estada a París, on s'integrà en els camins de l'art; arribà a ser un artista pintor notable que finalment s'establí a Barcelona. De les noies no se'n tenen notícies.

El fill gran, Frederic Cusí Ferret, nascut a Vilanova, el 5 de novembre de 1839, va seguir la carrera i l'establiment d'apotecari del seu pare, però, a més, va exercir com a professor. Entre 1866 i 1874, com a batxiller en ciències que també era, va ser professor del Col·legi Lliure de Segon Ensenyament, subvencionat per l'Ajuntament; des del 1872 en va ser sotsdirector i secretari. El 1880 va ser professor del Centre Teòric i Pràctic d'Arts i Oficis, precedent de l'Escola d'Arts i Oficis; i quan el 1886 aquesta va ser creada per l'Estat, també hi va continuar. Albert Virella comenta que no se li coneixen altres activitats que les purament professionals. El 1874 va ser regidor de l'Ajuntament una temporada curta.

El 1868 es va casar amb Montserrat Brunet Bosch, de cal Rei, una família benestant de la vila. Altres germanes de l'esposa estaven casades amb Joan Torrents Marquès, advocat (pare dels artistes Martí i Damià), Josep Ribot Serra, metge, i Antonio Ruiz de Castañeda Díaz de Sobrecasa, propietari.

El matrimoni Cusí Brunet va tenir dues filles, Montserrat (1869) i Joaquina (1872). Frederic Cusí va estar al front de la farmàcia tota la vida; com que no va tenir continuïtat en la professió, sempre la va regentar ell sol. A diferència d'altres farmàcies, no va ser traspassada a la seva mort, sinó que va tancar; els

últims anys, quan ja li flaquejava la salut, només l'obria quan el seu estat físic li ho permetia, i per tant passava temporades tancada.

Les dues filles es van casar, respectivament, amb Antoni Grifols Rafecas i Jordi Puig i Roig. Aquest últim era natural de Sant Pere de Ribes (1848) i vint-i-quatre anys més gran que la seva esposa Joaquina; havia estat uns quants anys a Amèrica i sembla que havia tingut una vida atzarosa, plena d'aventures. Dels anys que va viure a Vilanova només he trobat que va ser vocal de la Junta de la Caixa d'Estalvis. El matrimoni van tenir dos fills, Jordi (1897) i Joaquim Puig Cusí (1908). Els nois eren molt joves quan el pare va morir a Vilanova el gener de 1915 als seixanta sis anys; per tant van créixer i es van educar sota la cura de la mare, amb els criteris que aquesta va considerar idonis per a una família benestant. Tots dos, de joves, van participar a la vida associativa de Vilanova; passaven moltes hores al Foment, i van formar part de la Junta de la joventut de la societat; tenien un temperament expansiu i eren assidus de totes les festes.

Jordi es va casar el 1924 amb Carmen La Calle Sánchez, natural de Còrdova, nascuda el 1901. Era una noia elegant i atractiva, de reconeguda bellesa, a la qual va conèixer en una estada estiuenca que va fer a Vilanova, al balneari de Ribes Roges, junt amb un oncle, militar de professió, que, segons sembla, havia passat alguna temporada destinat a Vilanova. Ben aviat es van casar. La noia pertanyia a una família benestant de Còrdova; des de molt jove havia quedat orfe de pares, motiu pel qual havia rebut l'educació en diversos internats; el seu pare havia estat alcalde de la ciutat i havia tingut altres càrrecs representatius. Carmen La Calle havia estudiat magisteri; tenia el títol però no exercia. Quan es va casar va fixar la residència a Vilanova, a la casa on el marit vivia amb la seva mare. Al cap d'un any va néixer el primer fill, Jordi, el nostre biografat. Anys més tard (1932) va néixer una noia, de nom Carme.

v Infància i joventut a Vilanova w

Carmen La Calle tenia cura de l'educació del fill, al qual exigia des de petit disciplina en l'estudi, pensant en la possibilitat que fes una carrera universitària, idea que no era pas compartida per l'àvia, que exercia a la família una acció matriarcal, i que tenia de l'educació una concepció més tradicional; la discrepància era harmoniosa, però.

Després de l'ensenyament primari, Jordi Puig La Calle va començar el batxillerat a l'institut que va funcionar a Vilanova entre 1933 i 1939, ubicat a l'edifici del Col·legi Samà. En aquesta etapa escolar ja es va demostrar que era un alumne avantatjat, i alhora de temperament animós, capdavanter en les activitats escolars i extraescolars. Alguns

companys de batxillerat recorden encara aquestes qualitats i també les aventures de l'època. Un grup d'alumnes de l'Institut editaven una modesta revista, *El mamporro*, de la qual era un dels principals promotors; altres dos col·laboradors d'aquesta aventura literària de joventut, Rafael Burcet Joseph i Enric Garí Comas, la tenen present a la memòria.

El seu pare treballava d'administratiu a la fàbrica de ciment Griffi des de la seva fundació. Durant la Guerra Civil, la mare va exercir com a mestra en una de les escoles públiques que foren creades per suplir les religioses que foren suprimides. Per constituir el professorat, els responsables locals de l'ensenyament van invitar a formar-ne part a diverses persones residents a Vilanova que posseïen el títol de mestre sense exercir. Una d'aquestes fou Carmen La Calle, que fou mestra de l'escola pública Espartacus, dependent de la Generalitat de Catalunya, situada a l'edifici de l'antic –i actual– convent i escola de la Divina Providència, en el qual es portaren a terme obres d'adaptació i condicionament. A l'escola hi assistien nois i noies, en classes separades. Algunes noies –actualment en edat de ser àvies– encara recorden el pas per la seva classe. El 1939, les institucions creades després del juliol de 1936 i algunes de les creades durant la República, deixaren de funcionar, foren suprimides i es tornà a la situació anterior. Els mestres nomenats durant el període de la guerra foren destituïts dels seus càrrecs, sense cap reconeixement a la tasca portada a terme i, en alguns casos, sotmesos a un procés de depuració.

L'any 1940, el matrimoni Puig La Calle traslladà el domicili a Barcelona, on el pare havia trobat una col·locació professional. El fill, Jordi, acabà el batxillerat a l'Institut Jaume Balmes. A causa que havia estudiat quatre cursos durant la guerra –el temps proscrit pel nou Règim–, els hagué de revalidar abans de poder continuar. Obtingué un expedient molt brillant.

v Estudis a la Facultat de Medicina w

El 1942 començà la carrera a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. Aquesta facultat, com totes les de la Universitat, suportava moltes mancances humanes i materials, per les conseqüències immediates de la guerra i la postguerra, que havien ocasionat la destrucció o la desaparició de material i d'arxius, i un greu trasbals en el personal acadèmic. Els anys anteriors a la guerra, la facultat comptava entre els professors amb algunes figures competents i prestigioses que havien fet un esforç apreciable per posar-la al dia en els avenços recents de les ciències mèdiques. Des de la integració, el 1933, dins el règim especial de la Universitat Autònoma de Barcelona, havien millorat les instal·lacions i l'activitat acadèmica. La Facultat de Medicina fou, dins de la Universitat, una de les que participà amb més intensitat en la implantació del nou règim universitari i en la modificació i modernització dels plans d'estudis.

El 1939 la peculiaritat del règim especial d'autonomia de què gaudia la Universitat de Barcelona fou suprimida, i recuperà una altra vegada el règim general comú a totes les universitats de l'Estat. Alguns catedràtics destacats es van exiliar, algun havia mort o s'havia jubilat en aquest període i diversos professors auxiliars també s'havien vist obligats a deixar la facultat. Els primers anys quaranta, la responsabilitat acadèmica requeia sobre alguns dels catedràtics antics que es mantenien en els seus llocs, alguns altres que s'havien traslladat a Barcelona procedents d'altres universitats, i uns quants que havien accedit de nou a la càtedra; a cada càtedra hi havia un professor auxiliar. El trasbals del país havia incidit negativament en la Facultat de Medicina.

Quant al pla d'estudis, es tornà al d'abans de 1933, implantat bastants anys enrere, en el qual s'havien efectuat pocs canvis. La carrera constava de set cursos, després d'haver superat un examen d'ingrés. Els sis primers cursos eren teòrics i pràctics i el setè exclusivament de pràctica clínica i quirúrgica. L'ensenyament es basava en gran part en les lliçons orals dels professors. La plantilla de professors estava formada per 18 catedràtics i 22 professors adjunts; dels catedràtics, cinc o sis ho eren des d'abans de la guerra i altres ja eren professors de la facultat, però no amb la categoria de catedràtic. Al costat de professors competents que hi posaven gran dedicació, n'hi havia d'altres que la tenien escassa i que es limitaven a repetir cada any les mateixes lliçons del programa amb el qual havien accedit a la càtedra. Llavors, els cursos de la carrera, d'un sol grup cada un, estaven formats per 80 o 90 alumnes.

Puig La Calle va ser un alumne brillant; va destacar en les qualificacions excel·lents obtingudes en la majoria de les assignatures, però alhora va sobresortir en altres aspectes. A la facultat va mostrar de nou la capacitat de capdavanter. Durant tota la carrera va ser el delegat dels alumnes del seu curs; la primera vegada va ser elegit pels companys, i els cursos següents va anar renovant la representació de manera implícita. Llavors el delegat de curs ho era del SEU (Sindicato Español Universitario), però la dependència real de l'organització universitària del Règim es limitava a complir les exigències imposades, segons em comenten alguns del seus companys de curs; la tasca de delegat era, sobretot, de representació del curs. Puig La Calle era el que negociava amb els professors les dates i les condicions dels exàmens i altres aspectes. Els catedràtics impartien les classes magistrals. En moltes assignatures no hi havia llibres de text; els estudiants havien de prendre apunts a classe. Llavors va començar el costum de fer-ne edicions molt rudimentàries, en una multicopista Gestetner. L'edició anava a càrrec dels mateixos alumnes. Puig La Calle, junt amb un grup molt reduït, era un dels principals encarregats de prendre apunts de les lliçons orals dels professors, de transcriure'ls i d'editar-los en un local de la mateixa facultat.

Participava també en activitats extraacadèmiques. Un grup d'estudiants editava una revista estudiantil d'humor, que portava el títol de *Divertículo*, que encara que no ho sembli és un terme mèdic. Com la majoria de revistes d'aquest tipus, tenia una certa intenció crítica, emprada amb les limitacions pròpies de l'època

i amb l'enginy propi de l'edat dels editors. Els temes polítics n'eren totalment exclosos, però els promotors procuraven apurar la crítica envers els costums i els usos professionals i institucionals fins al límit del que consideraven tolerable. Més d'una vegada van tenir dificultats i topades amb les autoritats acadèmiques. Alguns dels que ho van viure em comenten que el 1948, a causa d'un article al·lusiú a l'actriu de moda en el cine Esther Williams, símbol del màxim exhibicionisme permès en aquell moment, la revista els fou prohibida; "*el divertículo fue extirpado*", segons digué el degà de la facultat, el catedràtic Máximo E. Soriano Giménez, que amenaçà els responsables de retenir-los les paperetes d'examen. Jordi Puig La Calle participava activament en les reunions festives amb els companys de la facultat: balls, representacions de teatre, bromes, etc. Sabia explicar acudits i animar les reunions. Tots tenien ganes de fer barrila i de divertir-se.

Durant aquests anys se'l veia freqüentment a Vilanova. La família hi passava els estius i els períodes de vacances. Ell participava en reunions amb grups d'amics, de les quals es convertia en l'animador. Quan l'assistència a la processó del Divendres Sant, represa amb notable auge en aquests anys, era un ritual entre un grup de famílies benestants, hi prenia part cada any com a "penitent" portant un dels "trofeus" o símbols de la Passió.

▼ Opció per la cirurgia w

Quan en els estudis hagué d'optar per la dedicació clínica o quirúrgica, es decantà per la segona sense vacil·lació, amb veritable vocació. Des de ben jove ja aprecià els atractius de la cirurgia. A l'època d'estudiant, com a complement voluntari de les pràctiques a la Facultat, es gastava els diners de què disposava comprant hámsters per fer experiències mèdiques pel seu compte.

Va acabar la carrera el 1949, amb un expedient brillant: dotze matrícules d'honor al llarg de la carrera i la qualificació de *sobresaliente* a la llicenciatura, el juliol de 1949. (També va ser el número u de la seva promoció de les Milícies Universitàries, al campament de Santa Fe del Montseny.) Des de llavors es dedicà al camp de la cirurgia. De seguida entrà en contacte professional amb el doctor Jaume Pi Figueras (Pals, 1900-1991), una de les figures més notables de la cirurgia catalana en aquell moment. Havia estat deixeble del doctor Manuel Corachán; després fou cap de cirurgia a l'Hospital de Sant Pau de Barcelona i a la clínica Corachán; també tingué una clínica pròpia. El doctor Pi Figueras estava relacionat amb Vilanova pel seu matrimoni amb Carme Badia Prats (Vilanova, 1905 - Barcelona, 2001), filla de Segimon Badia Oliva, un conegut comerciant de cereria del carrer de Sant Antoni; durant bastants anys, la família Pi Badia passava els estius a la platja de Vilanova.

Des del desembre de 1951, Jordi Puig La Calle fou metge auxiliar, per concurs oposició, al Servei de Cirurgia General de l'Hospital de Sant Pau dirigit pel doctor Pi Figueras i col·laborà en les activitats professionals i científiques del servei.

Els primers anys es dedicà a la professió amb una gran intensitat, de manera exclusiva, amb la intenció d'ampliar la seva formació, d'adquirir un bon domini de la professió i de fer una bona carrera. Atenuà molt la relació amb els companys de carrera, fins a quasi arribar-la a perdre. Perdé al contacte amb altres activitats socials. En la branca professional de la cirurgia, potser més que en altres, la perícia i la seguretat s'adquireixen per mitjà de la pràctica reiterada i de l'experiència; la seguretat en l'exercici professional probablement és més important que en altres àmbits, ja que el que pot estar en perill és la vida del pacient.

v La primera estada als Estats Units w

A partir del juny de 1954 va iniciar una estada a l'Henry Ford Hospital de Detroit, Estats Units, que va ser decisiva per al seu futur professional. En aquell temps les possibilitats des d'Espanya de fer sortides a l'estranger per motius de formació i d'estudi eren molt reduïdes. L'aïllament internacional del nostre país, per causa de la situació política, repercutia desfavorablement en el desenvolupament de la ciència i la tecnologia en les seves diverses branques, per la dificultat de poder estar al corrent de les innovacions que es produïen en els països més avançats.

Un any abans, va assistir i presentar un treball (en col·laboració) en un congrés internacional de cirurgia a Lisboa; Portugal era un dels pocs països amb els quals Espanya tenia intercanvi i on era possible de desplaçar-se. Allà va tenir ocasió de conèixer el director de Cirurgia de l'esmentat Hospital de Detroit que, en adonar-se de la seva bona disposició i l'afany de perfeccionar-se, li va facilitar l'estada al seu hospital.

La preparació del viatge no resultà fàcil; hagué de resoldre les dificultats per obtenir el permís de sortida i per proveir-se de divises. El 22 de juny de 1954 pogué emprendre el viatge en vaixell, que va durar tres setmanes. Els coneixements que posseïa de l'anglès eren rudimentaris; en arribar a Detroit es dedicà amb intensitat a aprendre l'idioma, del qual, al cap de tres mesos, ja tenia el domini suficient per parlar-lo amb certa desimboltura. Poc temps després ja donava classes per a infermeres. L'estada a l'hospital com a metge resident de cirurgia li permeté conèixer i practicar aspectes nous. Alguns companys seus m'han comentat que en tres mesos va posar-se al corrent de tècniques i procediments que, en el mateix hospital, altres necessitaven un any, i que difícilment hauria pogut conèixer des d'aquí. Al cap de més d'un any, l'octubre i novembre de 1955, realitzà un curs de cirurgia del coll al Memorial Cancer Center de Nova York. El desembre del mateix any retornà a Barcelona i es reincorporà a l'Hospital de Sant Pau. Però ja havia iniciat un contacte internacional que després li donà molta projecció.

Val la pena assenyalar algunes circumstàncies d'aquesta primera estada als Estats Units. He comentat que realitzar-la l'any 1954 resultava un fet

extraordinari, ja que era gairebé impossible que els graduats universitaris poguessin sortir d'Espanya. No fou fins bastants anys més tard, ben entrada la dècada de 1960, que es començaren a potenciar els contactes dels universitaris espanyols amb institucions acadèmiques estrangeres, facilitant, per mitjà de la concessió de beques, les estades d'alguns estudiants universitaris avantatjats, amb ganes de perfeccionar-se en acabar la llicenciatura, d'ampliar estudis i d'entrar en el camp de la investigació. Fou precisament a través d'aquestes estades a l'estranger que s'introduïren al nostre país moltes innovacions que anaven tenint implantació en els diversos vessants del món científic. L'obertura de les fronteres científiques fou molt beneficiosa; contribuí al desenvolupament científic i tecnològic en les branques més diverses. Progressivament foren nombrosos els universitaris joves amb bons expedients acadèmics que, en acabar els estudis, els pogueren perfeccionar en institucions prestigioses d'altres països d'Europa i d'Amèrica. Alguns d'aquests, en retornar al nostre país, seguiren a la universitat com a professors, i anaren avançant en la carrera acadèmica, arribant a ser titulars de càtedres i a ocupar llocs de responsabilitat en el govern i la gestió de les universitats. La seva activitat contribuí a la renovació i a la modernització de la institució universitària. El fenomen de les conseqüències de la presència a les universitats i a les institucions científiques i professionals de graduats que havien perfeccionat estudis a l'estranger, per mitjà de beques, no ha estat estudiat en profunditat –almenys no ho he pogut trobar–, però tanmateix aportaren una contribució molt positiva, foren agents de la renovació universitària a la dècada dels setanta.

Jordi Puig La Calle s'anticipà bastants anys a aquest fenomen. No hi ha dubte del valor que tingué l'estada a l'estranger per al seu futur professional, i la contribució que aportà al camp de cirurgia. Més tard realitzà altres cursos de menys durada a Nova York (1958), a Chicago, a la Universitat de Chiba al Japó (1963), etc. I ben aviat fou invitat a participar en jornades científiques i a donar cursos i conferències en diversos hospitals i facultats de medicina. En el seu historial professional hi figuren conferències i lliçons com a professor invitat a Detroit, Nova York, La Plata i Buenos Aires, Manila, París, Bucarest, Porto, Chicago i en altres ciutats.

▼ Exercici professional w

El doctor Puig La Calle centrà a Barcelona l'activitat professional. En primer lloc, al Servei de Cirurgia de l'Hospital de Sant Pau, però també a la Clínica Corachán i més tard a la Clínica Quirón. Al costat del doctor Pi Figueras va aprendre molt de la tècnica i dels mètodes quirúrgics i també del comportament amb els col·laboradors i del tracte amb els pacients. El seu lloc i el seu treball en els equips quirúrgics fou cada vegada de més compromís. A l'Hospital de Sant Pau va iniciar i va seguir la seva carrera hospitalària: successivament anà ascendint esglaons en l'escalafó i en la responsabilitat. El 1957, amb el número u en un concurs, fou cirurgià cap d'Equip Quirúrgic de Guàrdia; el 1960, per promoció, fou metge ajudant del Servei de Cirurgia General B, que dirigia el doctor Pi Figueras; el 1965 fou cap de sala en el

mateix Servei i el 1972 fou director del Servei de Cirurgia General i Digestiva, en guanyar un disputat concurs de mèrits; va ocupar aquest lloc durant vint-i-quatre anys, fins a la jubilació el 1995. Practicà la cirurgia en les seves diverses branques, però convençut que una sola persona no pot abastar tots els coneixements amb profunditat i eficiència, intensificà més algunes especialitats quirúrgiques, com les de la gola, l'hepàtica i la digestiva, seguint la tendència a l'especialització pròpia d'aquest temps, dins del que tradicionalment s'anomenava cirurgia general.

El 1966 aconseguí el títol de doctor, a la Universitat de Barcelona, amb la qualificació de *cum laude*. Llavors eren pocs els llicenciats que cursaven el doctorat, si no pensaven seguir la dedicació a la Universitat.

Amb els anys, el doctor Jordi Puig La Calle arribà a estar considerat com un dels cirurgians més acreditats de Barcelona i aconseguí una bona projecció internacional.

Un dels seus lemes era procedir amb tots els pacients amb la mateixa cura. Alguna vegada que un client li demanà un tracte més favorable, justificat en la seva elevada posició econòmica i social, li respongué que per a ell a la taula d'operacions "era un cos com tots els que havia d'intervenir".

El Servei de Cirurgia de l'Hospital de Sant Pau organitzava cursos anuals d'especialització i de perfeccionament, els principals dels quals foren els internacionals de cirurgia de l'aparell digestiu o cirurgia abdominal. Se'n van celebrar més de trenta, a partir dels primers anys cinquanta. Tenien una acollida excel·lent entre els participants. Ell hi va començar a impartir lliçons i conferències el 1952; també va participar aviat en taules rodones de debat. Des del 1972 en va ser l'organitzador, també fins a la jubilació el 1995. Va contribuir a obrir camí a molts professionals. El doctor Xavier Rius Cornadó, deixeble seu i seguidor en l'exercici professional, alhora que bon amic, escriu en un article necrològic publicat a la revista *Cirugía Española* que aquests cursos foren "una de les aportacions més destacables que realitzà a la comunitat quirúrgica espanyola. [...] Els que el seguien de forma assídua podien, en una setmana i en cicles triennals, posar al dia els seus coneixements en totes les àrees pròpies de la cirurgia general i digestiva, sota el guiatge dels millors especialistes mundials. Amb aquesta finalitat, utilitzà el millor de si mateix per portar des de qualsevol part del món les figures més prestigioses per a cada tema en particular. La seva meticulositat en el moment d'organitzar els cursos, l'atractiu amb que eren plantejats els diversos temes, juntament amb el seu do de gents i la seva simpatia personal, convertiren aquests cursos en una reunió anual obligada per a molts cirurgians espanyols".

També va organitzar altres cursos i simposis al mateix Hospital de Sant Pau, a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, al Instituto Médico Farmacéutico i en altres entitats. Va ser requerit per fer conferències i lliçons en serveis d'altres especialitats del mateix Hospital de Sant Pau i en altres hospitals de Barcelona i

d'altres ciutats espanyoles. També contribuí, a través d'altres cursos, a la formació de personal auxiliar, anestesistes, infermeres, etc.

v Participació en congressos w

El doctor Puig La Calle estigué sempre atent al desenvolupament científic de la cirurgia i a l'evolució d'altres branques de la medicina i de la farmacologia que han fet progressar substancialment el procés quirúrgic pròpiament dit i les fases de preparació i de recuperació i el tractament postoperatori i han atorgat més marge de seguretat a les operacions.

S'esforçà constantment per estar al corrent dels avenços en la seva branca científica i professional. Tanmateix va viure i va exercir en una època –la segona meitat del segle XX– en què els avenços van ser sorprenents i els descobriments transcendents, en tots els àmbits científics, i d'una manera particular en el camp de la cirurgia. Sempre que podia, assistia a congressos, els fòrums de discussió on es donen a conèixer les novetats. Els congressos internacionals de cirurgia són esdeveniments d'utilitat notable per a aquells professionals que es volen mantenir al dia; en alguns es reuneixen centenars o milers de cirurgians d'arreu del món. Algunes figures amb alta responsabilitat en els hospitals de més prestigi mundial exposen les seves experiències més noves en les sessions. En les reunions plenàries fan lliçons magistrals algunes celebritats mundials. En sales o reunions paral·leles i diversificades, els investigadors de les diverses línies donen a conèixer les experiències i els problemes en els quals estan treballant, o s'exposen i es discuteixen les innovacions que van sorgint o els perfeccionaments que es van aconseguint. A través de pel·lícules tècniques i d'altres mitjans es poden veure situacions reals i com es posen en pràctica les innovacions.

Per als professionals d'alt nivell, la participació en congressos resulta pràcticament obligada. Als Estats Units s'hi dóna una gran importància, de manera que una vegada a l'any molts cirurgians es reserven una setmana del calendari professional per destinar-la a l'assistència al congrés.

En anys successius, els assidus poden anar seguint l'evolució de les innovacions, cada una de les quals, en general, s'inicia com una experiència arriscada portada a terme en un servei hospitalari ben dotat amb un equip humà i tècnic en una especialitat, que a la vista dels bons resultats es va estenent a d'altres centres i es va perfeccionant. D'any en any es poden anar veient el avenços i també els entrebancs o problemes que sorgeixen i que es van superant.

En els grans congressos, moltes vegades hi ha un tema estrella de cada any, que és el lema monogràfic, tractat amb profusió a través de l'àmplia exposició de casos. Al llarg de la segona meitat del segle XX la cirurgia s'ha desenvolupat en àmbits específics, en els quals, superats els riscos inicials, s'ha evolucionat progressivament i les innovacions s'han estès amb rapidesa entre els serveis hospitalaris i professionals. Grans qüestions d'aquest tipus han estat els trasplantaments d'òrgans o l'enginyeria de teixits.

En l'agenda professional del doctor Puig La Calle figurava l'assistència a congressos. La seva presència no era només com a assistent a les sessions, sinó que moltes vegades (des de 1953) presentava comunicacions; més endavant (a partir de 1973) li foren encarregades ponències oficials. Per a ell, com per a altres assistents, els congressos, a més d'una ocasió per participar en unes sessions científiques i uns debats d'alt nivell sobre els problemes de més interès i actualitat, eren també unes reunions socials on es podien establir i mantenir relacions més personals amb altres col·legues d'arreu del món.

Amb els anys, a més de participar-hi de forma activa, adquirí responsabilitats en l'organització. Quan ell figurava com a responsable de l'organització d'un congrés, procurava invitar figures destacades de tot el món. Aquesta activitat li permetia mantenir relacions en l'àmbit de la cirurgia, en el qual coneixia les figures més notables internacionalment i ell era tingut en bona estima. La llista dels congressos en els quals prengué part, és molt llarga. En trobem a Estats Units, França, Itàlia, Rússia, Bèlgica i molts altres països.

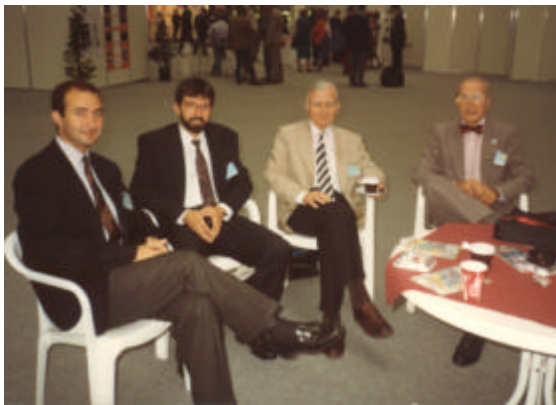
▼ Treballs científics w

Al llarg de la seva vida professional, va participar en més d'un centenar de cursos, va presentar comunicacions en unes trenta reunions científiques celebrades a diverses ciutats espanyoles, en alguns casos més d'un treball, i va intervenir amb ponències i comunicacions en uns cinquanta congressos internacionals. Va escriure més de cent cinquanta articles i treballs científics apareguts en diverses publicacions espanyoles i estrangeres, la majoria tractant de temes de cirurgia digestiva. Va formar part del comitè editorial de set revistes, tres d'espanyoles i quatre d'estrangeres. També va escriure capítols de llibres de la seva especialitat. A més fou professor invitat en vint-i-quatre universitats, tant espanyoles com estrangeres, entre les quals predominen les americanes.

Formà part activa de diverses societats científiques de cirurgia i de patologia digestiva espanyoles i estrangeres: la Societat Catalana de Cirurgia (de la qual

fou president entre 1981 i 1985), la Asociación Española de Cirujanos (que presidí entre 1988 i 1990), la Sociedad Española de Cirugía Digestiva, d'associacions franceses, nord-americanes i d'altres països. Fou membre de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears i de l'Instituto Médico Farmacéutico. De quatre entitats en fou membre fundador, entre les quals s'ha de destacar el Collegium Internationale Chirurgiae Digestivae i la European Surgical Association. D'aquest Collegium en fou president entre 1992 i 1994; del 1991 al 1993 presidí Eurochirurgie. A més fou nomenat membre d'honor de diverses societats estrangeres, entre les quals s'han de mencionar, pel que van representar per a ell, l'Association Française de Chirurgie i la seva etapa com a governador del capítol espanyol de l'American College of Surgeons.

L'esmentat doctor Rius Cornadó el qualifica com a "home apassionat per l'activitat quirúrgica i per les relacions humanes en el marc de les societats científiques". Assenyala també que, a conseqüència d'un canvi d'estatuts de la Asociación Española de Cirujanos, durant la primera meitat dels anys vuitanta, fou un dels pocs cirurgians espanyols que fou president del Congrés Nacional de Cirurgia en dues ocasions, a Barcelona l'any 1980 i a Madrid el 1988. Segons el mateix doctor Rius, la seva dedicació a aquesta associació, abans i després de l'etapa com a president, "ha influït significativament en el futur que actualment estem vivint". Destaca també la seva dedicació permanent a la cirurgia i "el seu esforç constant perquè, en el marc del temps que li va tocar de viure, l'activitat quirúrgica del nostre país adquirís els nivells reconeguts com a òptims en el context internacional".

El doctor Puig La Calle fou objecte de nombroses distincions. El 1995 fou nomenat membre d'honor de l'esmentada Asociación Española de Cirujanos i el 1997 va rebre el premi Virgili de la Societat Catalana de Cirurgia, els guardons més preats d'ambdues entitats.

▼ Professor universitari w

El 1968 va ser creada la segona universitat de Barcelona, l'anomenada Autònoma. El propòsit dels promotors, tal com es pot llegir a l'exposició de motius de la llei de creació, era que pogués gaudir d'un règim especial i donar-li un esperit renovador, hereus dels que inspiraren l'antiga Universitat Autònoma de Barcelona, que fos una universitat diferent de les altres. El principal i més notable promotor fou el doctor Vicente Villar Palasí, catedràtic de bioquímica, que en fou el primer rector; el seu tarannà innovador i les seves relacions polítiques li permeteren impulsar aquest intent de renovació. El seu germà José Luis, ministre d'Educació des de maig de 1968, que va ser el creador d'aquesta universitat, és conegut com a promotor de l'anomenada Llei general d'educació (1970), una de les més ambicioses i renovadores del seu

moment, a la pràctica no desenvolupada en totes les possibilitats i expectatives que va despertar.

Un dels propòsits inicials de la nova Universitat Autònoma fou el d'incorporar a les tasques docents i a les responsabilitats universitàries figures destacades de totes les branques, integrades al territori de Catalunya, i vincular-les a la institució per un sistema diferent del tradicional de funcionaris. Amb aquest criteri, personalitats prestigioses científicament en els diversos vessants (història de l'art, arqueologia, història medieval, metafísica, dret penal, entre d'altres) formaren part de les primeres llistes de professorat de la nova universitat.

Quan a la nova Facultat de Medicina, que inicialment s'instal·là a l'Hospital de Sant Pau, s'impartiren per primera vegada els cursos superiors de la carrera, el doctor Jordi Puig La Calle fou un dels cridats a participar-hi, per encarregar-se de la cirurgia general. Des del curs 1971-1972 fou professor associat de cirurgia, funció que exercí un parell de cursos, sempre compaginant-la amb l'exercici professional.

A mesura que la Universitat Autònoma de Barcelona s'anà consolidant, la bona intenció de vincular figures professionals notables xocà amb l'estructura administrativa imposada per la legislació vigent, que obligava a proveir per oposició les places permanents de màxima responsabilitat. Un catedràtic per oposició desplaçà el doctor Puig La Calle de la seva funció docent; després seguí col·laborant amb la Universitat fins al curs 1976-1977 amb la categoria de professor encarregat de curs; més tard impartí cursos de postgrau i de doctorat.

▼ Actuacions singulars w

En l'exercici professional, va ser requerit per a alguna emergència que es pot qualificar d'excepcional, almenys per la manera com s'hagué de prestar el servei. En una ocasió –més anecdòtica per l'entorn que pel cas clínic en sí– fou requerit l'abril de 1958 per visitar un suboficial de la marina nord-americana, que havia sofert un accident en una de les estades que la VI Flota d'Estats Units feia al port de Barcelona; després de la visita, el cos de l'accidentat fou traslladat en un helicòpter que aterrà al camp de futbol de Sarrià del C.E. Espanyol, i transportat en una ambulància a una clínica propera on el doctor Puig Lacalle li practicà la intervenció quirúrgica que fou necessària.

El 13 de maig de 1981, l'actual papa Joan Pau II fou víctima d'un atemptat que li produí ferides delicades a l'abdomen; el doctor Puig La Calle fou un dels especialistes, procedents de diversos països, cridats al Vaticà per dictaminar sobre l'estat de salut del pontífex.

▼ Entorn familiar w

El 1961 es casà amb Carmen García-Munté López, nascuda a Sitges, filla d'Antoni García-Munté Nuño (Sitges, 1892 - Barcelona, 1971), "industrial i benefactor", segons el qualifica Roland Sierra al *Diccionari biogràfic de sitgetans*. Antoni García-Munté, fill d'un caporal de carrabiners destacat a Vallcarca, emigrà a Cuba el 1912 i en retornar el 1914 començà a treballar al port de Barcelona i s'introduí en el negoci del carbó fins a esdevenir un dels principals empresaris del sector. Però mai no perdé els vincles amb Sitges, sinó que els enfortí amb els anys. A Sitges es feu construir un magnífic xalet i fou promotor de la urbanització de diverses zones, però el que més el caracteritzà fou la faceta de benefactor continu i generós de les institucions de Sitges, acció que li fou reconeguda i li valgué el nomenament de fill predilecte de la vila el 1961.

Carmen Garcia-Munté esdevingué per a Jordi Puig La Calle una companya i un ajut notable per a la resta de la vida. El matrimoni va tenir set fills, dos nois i cinc noies. El més gran, Jordi, nascut el 1962, ha seguit la mateixa professió que el pare.

Jordi Puig La Calle era amant de la vida social. Segons l'esmentat doctor Rius Cornadó, "per als que els coneixien de més a prop, la característica que més destacava en la seva personalitat era el seu compromís amb l'amistat. Persona convençuda que amb l'amistat tot queda més embellit, que les adversitats són més suportables i que, a fi de comptes, difícilment es pot ser feliç sense l'amistat, practicava amb convicció allò de ser amic dels seus amics. Partint d'aquesta convicció, feia participar amb generositat als que estaven al seu entorn de tot allò que era part integrant de la seva vida". Altres col·legues que el conegueren de prop i el tractaren amb freqüència s'expressen en termes semblants.

Un cop encarrilada la carrera professional va recuperar la relació regular amb alguns dels companys de la seva promoció, amb els quals celebraven reunions periòdiques. És un fet habitual que molts graduats universitaris, després d'uns anys d'haver acabat la carrera, anys dedicats principalment a consolidar la formació i a adquirir una posició en el camp professional respectiu, reprenguin les relacions anteriors amb el grup més afí. Aquest grup d'amics considerava que la seva promoció era de les més brillants de la Facultat, perquè n'havien sortit figures reconegudes en les diverses especialitats (dermatologia, oftalmologia, digestologia, odontologia, psiquiatria, etc.), que ocupen llocs d'alta responsabilitat en els serveis corresponents dels principals hospitals de Barcelona (Clínic, Sant Pau, Creu Roja, etc.).

▼ Relació amb Vilanova w

Jordi Puig La Calle mantingué sempre relació amb Vilanova i es mostrà satisfet de ser-ne fill. A més de l'amistat amb alguns companys de joventut, amb els

quals es veien i participaven conjuntament en alguns esdeveniments, fou un referent per als companys en la professió mèdica que exerceixen a Vilanova. Des que va començar a emergir com un professional competent, li van demanar diverses col·laboracions, a les quals va accedir. En reunions científicoprofessionals dels metges de la comarca, diverses vegades al llarg dels anys va ser requerida la seva col·laboració, sia amb una intervenció directa per donar a conèixer en una conferència temes nous del seu camp d'especialitat, sia per poder comptar amb el seu assessorament i amb la seva influència en el nivell de relacions en què es movia perquè alguns especialistes destacats d'altres branques participessin en la reunió. Ell va obrir portes perquè pogués ser així.

En l'exercici de la professió com a cirurgià, va intervenir molts pacients de Vilanova. Els malalts depenen, en el primer tractament, dels metges de capçalera, el paper dels quals també és important en l'orientació dels casos que surten del corrent i requereixen tractaments especials. Si es tractava d'orientar cap a intervencions quirúrgiques, el doctor Puig Lacalle era dels que mereixia confiança, especialment als metges de la seva generació, que sovint recomanaven als pacients que es posessin en les seves mans per a les intervencions quirúrgiques més delicades. Em refereixo al camp de la sanitat privada. Tinc notícia de molts vilanovins –no ha estat el meu cas– que, posats en mans de Puig La Calle en una de les clíniques on treballava, en passar per la sala d'operacions, van sortir complaguts del tracte rebut. En situacions delicades, el fet de sentir-se conegut personalment per l'operador, tractat pel nom, sabent que aquell de qui depèn la teva salut coneix la casa on vius o qui són els teus pares, dóna un grau de confiança que el pacient agraeix i que propicia un estat d'ànim que ajuda a passar els tràngols personalment poc agradables.

Una de les últimes vegades que va estar a Vilanova va ser el dia 1 de desembre de 1999, per assistir a l'acte de la inauguració al Museu Balaguer de l'exposició del seu avantpassat –oncle besavi– el pintor Manuel Cusí. Va ser l'última vegada que el vaig saludar aquí. Hi vaig tenir un breu intercanvi de paraules, i no em vaig adonar que la seva esposa estava molt amatent als seus moviments, ja que se li començava a manifestar un procés que irreversiblement l'ha portat a la mort.

Les últimes vegades que el vaig veure a la seva residència de Sitges, primer estiu i després més permanent, ja tenia molt minvades les facultats, fins que el dia 30 de setembre del 2002 li va arribar una mort que ja es veia propera, com a culminació d'un llarg procés que va durar uns quatre anys. Sempre va estar envoltat de l'esposa i els fills. Un grup reduït de companys de professió, d'especialitats diverses, amb els quals mantenia una amistat propera, el visitava amb freqüència, per prestar-li les atencions mèdiques més adients, perquè anés superant les dificultats d'un procés que no tenia retrocés possible.

A la cerimònia de l'enterrament, el sacerdot que va oficiar, company de carrera i per tant bon coneixedor del difunt, va dir: "Hem perdut un home que ha fet història." Un judici sintètic de la seva trajectòria.

Des de l'any 2000 aproximadament, alguns amics, impulsats per Antoni Amorós Olià, amic des de l'adolescència quan foren companys de batxillerat a l'Institut de Vilanova, van començar a promoure una campanya perquè li fos reconeguda d'alguna manera la seva condició de fill distingit de Vilanova. Moltes entitats i moltes persones amb caràcter individual es van adherir a la campanya.

L'homenatge que s'impulsava, del significat del qual ja no hauria pogut gaudir amb plena consciència, va arribar a títol pòstum, amb l'acord de la Corporació Municipal del dia , de reconèixer-lo com a fill predilecte de Vilanova i la Geltrú.

Quan se'm va parlar d'escriure aquest retrat, vaig acceptar amb satisfacció de fer-ho com a col·laboració personal a l'homenatge, per contribuir a donar a conèixer els trets principals de la personalitat d'un vilanoví que ha tingut una projecció de gran abast fora de Vilanova.

Quan em vaig posar a esbossar-lo i a recollir algunes informacions que no posseïa, vaig adonar-me de la magnitud de la seva activitat i vaig descobrir alguns aspectes de la seva personalitat humana i dels seus antecedents a Vilanova, però alhora se'm va fer present una dificultat per a mi insalvable: Jordi Puig La Calle va exercir i va sobresortir en un camp científic i professional en el qual sóc absolutament profà. No he estat més que un pacient que, afortunadament per a mi, fins ara no he donat gaire feina als metges, la tasca dels quals admiro, sense posseir els coneixements més rudimentaris sobre el seu camp d'actuació ni sobre les peculiaritats tècniques, professionals i corporatives del sector, en el qual tinc bons amics, la tasca dels quals contemplo amb respecte, però sempre se'm presenta envoltada d'un cert misteri. Espero no haver incorregut en cap defecte greu d'apreciació. Sigui aquesta una modesta aportació al coneixement d'un fill de Vilanova que mereix un lloc a la història local.

Francesc X. Puig Rovira
Octubre de 2003